

Bài 16

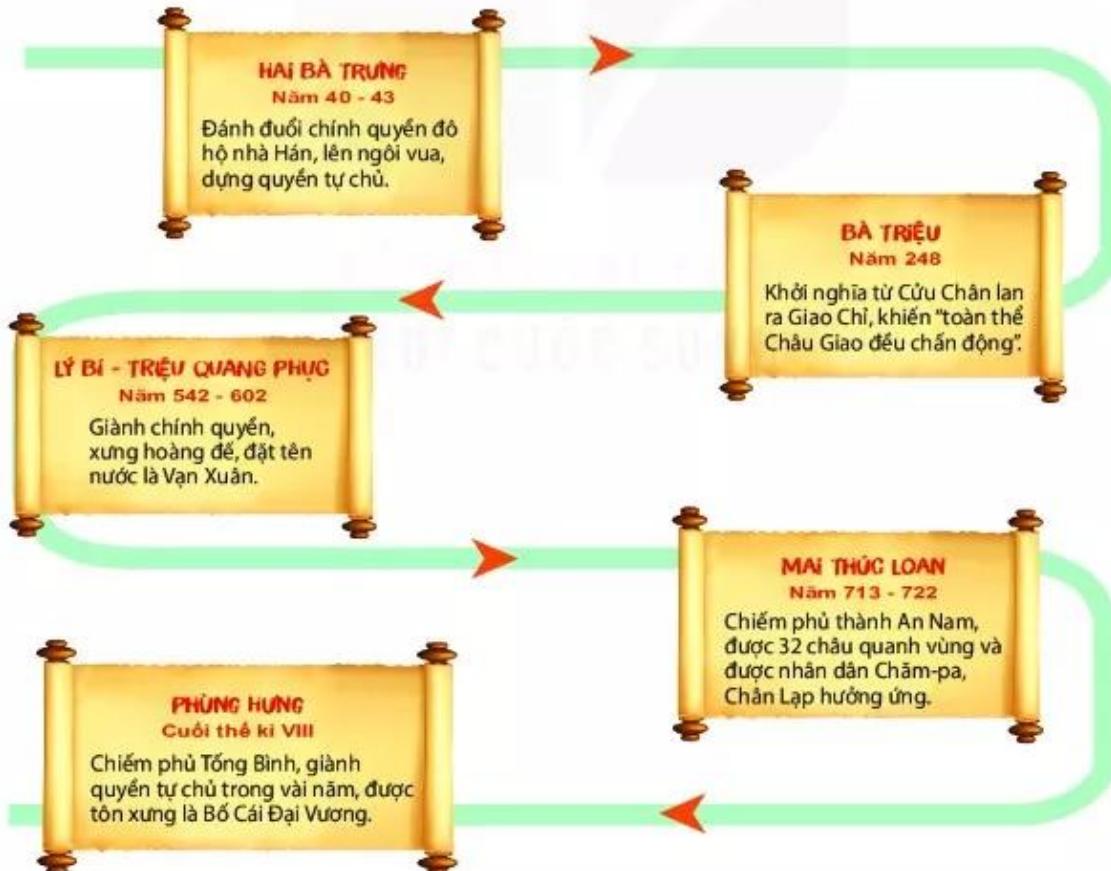
CÁC CUỘC KHỞI NGHĨA TIÊU BIỂU GIÀNH ĐỘC LẬP TRƯỚC THẾ KỈ X

Học xong bài này, em sẽ:

- Lập được sơ đồ về các cuộc khởi nghĩa tiêu biểu giành độc lập thời kì Bắc thuộc trước thế kỉ X.
- Trình bày được những nét chính, giải thích được nguyên nhân của các cuộc khởi nghĩa tiêu biểu (khởi nghĩa Hai Bà Trưng, Bà Triệu, Lý Bí, Mai Thúc Loan, Phùng Hưng).
- Nêu được kết quả và ý nghĩa lịch sử của các cuộc khởi nghĩa tiêu biểu trong thời kì Bắc thuộc trước thế kỉ X.

Em đã biết, sau khi chiếm được Âu Lạc, các triều đại phuơng Bắc đã tìm “trăm phuơng nghìn kế” để áp đặt ách cai trị đối với nước ta. Nhưng thực tế lịch sử có thuận theo ý đồ của họ không? Em suy nghĩ gì về lời “phàn nàn” của viên Thái thú người Hán: Dân xứ ấy rất khó cai trị?

▲ Hình 1. Sơ đồ một số cuộc khởi nghĩa tiêu biểu trước thế kỉ X

1. Khởi nghĩa Hai Bà Trưng

Mùa xuân năm 40, bất bình với chính sách cai trị hà khắc của chính quyền đô hộ nhà Hán, con gái Lạc tướng huyện Mê Linh là Trưng Trắc cùng với em là Trưng Nhị đã dựng cờ khởi nghĩa để giành lại quyền tự chủ.

Kết nối với văn học

Sách *Thiên Nam ngũ lục* chép: “Một xin rủa sạch nước thù/ Hai xin dựng lại nghiệp xưa họ Hùng/ Ba kèo oan úc lòng chồng/ Bốn xin vẹn vẹn sở công lệnh này”. Tương truyền, chồng của bà Trưng Trắc là Thi Sách bị Thái thú Tô Định giết chết nên Hai Bà Trưng nổi dậy để đền nợ nước, trả thù nhà.

“Thiép là cháu gái các vua Hùng đời trước, hôm nay đau lòng thương dân vô tội, dâng nghĩa trừ tà, nguyện xin các vị thần linh hội họp tại đây này chứng giám và phù hộ cho thiép. Thiép là Trưng Nữ dâng binh dẹp giặc, che chở dân lành, thu phục lại muôn vật cũ của tổ tông, không phụ ý trời, thoả nguyện nơi đền miếu của các bậc đế vương các đời, không phụ sự trông đợi của tổ tiên nơi chín suối.”

(Trích Lời thề khắc trên bia đá ở đền thờ Hai Bà Trưng tại Mê Linh, Hà Nội)

▲ Hình 2. Lược đồ khởi nghĩa Hai Bà Trưng

1. "Trung Trắc... bên cùng em gái là Trưng Nhị khởi binh, đánh hầm lì sở của chúa. Tô Định bỏ chạy về. Trưng Trắc thực là hùng dũng, đến đâu đều như có gió cuốn".

(Ngô Thị Sỹ, *Đại Việt sử kí tiền biên* (bản dịch),
NXB Văn hóa Thông tin, Hà Nội, 2011, tr.87)

▲ Hình 3. Khởi nghĩa Hai Bà Trưng (tranh dân gian Đông Hồ)

Năm 43, trước sự tấn công của quân Hán do Mã Viện chỉ huy, cuộc khởi nghĩa Hai Bà Trưng bị đàn áp. Nhân dân thương tiếc Hai Bà Trưng, lập đền thờ để đời đời thờ cúng.

2. "Trung Trắc, Trưng Nhị là đàn bà, hô một tiếng mà các quận Cửu Chân, Nhật Nam, Hợp Phố,... đều hưởng ứng, việc dựng nước xưng vương dễ như trở bàn tay, có thể thấy hình thể đất Việt ta đủ dựng được nghiệp bá vương."

(*Đại Việt sử kí toàn thư*, Tập 1, Sđd, tr.156 – 167)

1. Hãy cho biết nguyên nhân và mục đích của cuộc khởi nghĩa của Hai Bà Trưng.
2. Hãy trình bày diễn biến chính của Khởi nghĩa Hai Bà Trưng trên lược đồ hình 2 (tr. 75).
3. Đoạn tư liệu 1 và hình 3 cho em biết điều gì về khí thế của cuộc khởi nghĩa Hai Bà Trưng và tinh thần của chính quyền đô hộ?
4. Khai thác thông tin và đoạn tư liệu 2 ở trên, hãy cho biết kết quả và ý nghĩa của cuộc khởi nghĩa Hai Bà Trưng.

2. Khởi nghĩa Bà Triệu

Đầu thế kỷ III, do chính sách cai trị hà khắc của chính quyền đô hộ nhà Ngô, phong trào đấu tranh của người Việt tiếp tục bùng nổ, tiêu biểu nhất là cuộc khởi nghĩa Bà Triệu.

Hình 4. Bà Triệu
(tranh dân gian
Đông Hồ)

Em có biết?

Bà Triệu (còn gọi là Triệu Thị Trinh) quê ở huyện Yên Định, tỉnh Thanh Hoá ngày nay. Năm 23 tuổi, bà lãnh đạo nhân dân khởi nghĩa. Khi ra trận, bà thường cưỡi voi, khí thế rất oai phong, lâm liệt. Quân Ngô từng gọi bà là “Lệ Hải Bà Vương” và truyền nhau câu nói:
*Vung tay đánh cop xem còn dễ
Đổi diện Bà Vương mới khó sao.*

3. “Tôi muốn cuồng cơn gió mạnh, đập luồng sóng dữ, chém cá trưởng kinh ở Biển Đông, lấy lại giang sơn, dựng nền độc lập, cõi ách nô lệ, chứ không chịu khom lưng làm tì thiếp cho người!”

(Theo Phan Huy Lê (chủ biên), *Lịch sử Việt Nam*, Tập 1, Sđd, tr.338)

Năm 248, từ căn cứ ở núi Nưa (Triệu Sơn, Thanh Hoá), khởi nghĩa bùng nổ. Lực lượng nghĩa quân đã đánh hạ nhiều huyện lị, thành áp ở Cửu Chân, Cửu Đức, Nhật Nam. Quan lại nhà Ngô từ thái thú đến huyện lệnh, huyện trưởng hoặc bị giết, hoặc bỏ trốn. Cuộc khởi nghĩa khiến cho toàn thể Giao Châu đều chấn động.

Trước tình hình đó, nhà Ngô đã cử 8 000 quân sang đàn áp. Do lực lượng quân Ngô quá mạnh, khởi nghĩa đã bị đàn áp, Bà Triệu anh dũng hi sinh tại khu vực núi Tùng (Thanh Hoá).

Cuộc khởi nghĩa Bà Triệu không chỉ làm rung chuyển chính quyền đô hộ mà còn góp phần thúc đẩy ý thức dân tộc, tạo đà cho cuộc khởi nghĩa của Lý Bí sau này.

1. Nêu nguyên nhân và mục đích của cuộc khởi nghĩa Bà Triệu.
2. Hãy trình bày diễn biến chính và ý nghĩa của cuộc khởi nghĩa Bà Triệu.

3. Khởi nghĩa Lý Bí và sự thành lập nước Vạn Xuân

Vào nửa đầu thế kỷ VI, Lý Bí – một hào trưởng địa phương (quê ở Phổ Yên, Thái Nguyên) đã lãnh đạo cuộc khởi nghĩa nhằm chống lại chế độ cai trị khắt nghiệt của nhà Lương.

▲ Hình 5. Sơ đồ cuộc khởi nghĩa Lý Bí

▲ Hình 6. Chùa Trấn Quốc (Hà Nội) – tiền thân là chùa Khai Quốc thời Tiền Lý

4. "Nam đế nhà Tiền Lý dẫu sức không địch nổi giặc Lương đến nỗi công cuộc không thành, nhưng đã biết nhân thời cơ vùng dậy, tự làm chủ lấy nước mình, đủ làm thanh thế mở đường cho nhà Đinh, nhà Lý sau này. Vậy việc làm của Lý Nam Đế chẳng há hay lắm sao?"

(Quốc sử quán triều Nguyễn, Khâm định Việt sử thông giám cương mục, NXB Giáo dục, Hà Nội, 1998, tr.164)

- ?) 1. Dựa vào sơ đồ hình 5 (tr.78), hãy trình bày diễn biến chính của cuộc khởi nghĩa Lý Bí và công cuộc bảo vệ nước Vạn Xuân.
 2. Hãy cho biết kết quả và ý nghĩa của cuộc khởi nghĩa Lý Bí.

4. Khởi nghĩa Mai Thúc Loan

Đầu thế kỉ VIII, bất bình trước chính sách tô thuế nặng nề của chính quyền đô hộ nhà Đường, một thủ lĩnh tên là Mai Thúc Loan đã phát động nhân dân nổi dậy khởi nghĩa.

▲ Hình 7. Lược đồ khởi nghĩa Mai Thúc Loan (đầu thế kỉ VIII)

Năm 722

Mai Thúc Loan xưng đế, xây thành Vạn An (Nghệ An) làm quốc đô. Nhà Đường sai Dương Tư Húc dẫn đại quân sang đàn áp. Cuộc khởi nghĩa bị dập tắt.

Quân khởi nghĩa tiến công ra Bắc, đánh đuổi chính quyền đô hộ, làm chủ thành Tống Bình, giải phóng đất nước.

Khởi nghĩa lan rộng ra phạm vi cả nước, thu hút vài chục vạn người tham gia, được nhân dân Chăm-pa, Chân Lạp hưởng ứng.

Năm 713

Khởi nghĩa bùng nổ và nhanh chóng làm chủ vùng đất Hoan Châu (thuộc Nghệ An – Hà Tĩnh ngày nay).

Khởi nghĩa Mai Thúc Loan đã giành và giữ chính quyền độc lập trong khoảng gần 10 năm (713 – 722). Đó là một trong những cuộc khởi nghĩa lớn nhất, đánh dấu mốc quan trọng trên con đường đấu tranh để giải phóng dân tộc thời kì Bắc thuộc.

- ② 1. Hãy trình bày diễn biến chính của cuộc khởi nghĩa Mai Thúc Loan trên lược đồ.
2. Cuộc khởi nghĩa Mai Thúc Loan có ý nghĩa gì đối với lịch sử dân tộc?

5. Khởi nghĩa Phùng Hưng

Cuối thế kỷ VIII, chính quyền đô hộ của nhà Đường càng ra sức vơ vét, bòn rút của cải của nhân dân ta. Không cam chịu, Phùng Hưng đã lãnh đạo nhân dân nổi dậy khởi nghĩa.

Nghĩa quân đã làm chủ được vùng đất Đường Lâm (Sơn Tây, Hà Nội); sau đó tiếp tục kéo xuống bao vây và chiếm thành Tống Bình; tự sắp đặt việc cai trị trong vòng 9 năm thì bị quân Đường đàn áp và chiếm lại.

Cuộc khởi nghĩa Phùng Hưng tiếp tục khẳng định quyết tâm giành lại độc lập, tự chủ của người Việt, mở đường cho những thắng lợi to lớn về sau.

▲ Hình 8. Đền thờ Phùng Hưng ở Đường Lâm

- ③ Trình bày nguyên nhân, kết quả và ý nghĩa của cuộc khởi nghĩa Phùng Hưng.

1. Hãy lập bảng hệ thống về các cuộc khởi nghĩa: Hai Bà Trưng, Bà Triệu, Lý Bí, Mai Thúc Loan và Phùng Hưng theo gợi ý sau: thời gian bùng nổ, nơi đóng đô của chính quyền tự chủ (nếu có), kết quả, ý nghĩa.

2. Từ kết quả của bài tập 1 và dựa vào kiến thức đã học, em có nhận xét gì về tinh thần đấu tranh chống xâm lược của nhân dân ta?

3. Em hãy tìm hiểu thêm thông tin từ sách, báo và internet để biết hiện nay có những con đường, trường học, di tích lịch sử nào,... được mang tên Hai Bà Trưng, Lý Bí và Mai Thúc Loan. Điều này gợi cho em suy nghĩ gì?